

RELATYWIZM JĘZYKA W NAUKACH PEDAGOGICZNYCH

Tadeusz Jałmużna

Uniwersytet Łódzki, Polska

Metody badawcze, techniki oraz narzędzia badawcze są różnie definiowane w pedagogice, gdyż jak twierdzi Tadeusz Pilch spotykamy się z całkowitą swobodą w ich określaniu.¹ Wyróżniamy zatem różne sposoby rozumienia metody. Stefan Nowak definiuje ją »...jako określony, powtarzalny sposób rozwiązywania pewnego typu problemu naukowego«² i uznaje, że każdy sposób wiodący do tego celu jest metodą.

A. Kamiński określa metodę jako »...zespół teoretycznie uzasadnionych zabiegów koncepcyjnych i instrumentalnych obejmujących najogólniej całość postępowania badacza zmierzającego do rozwiązania określonego problemu naukowego«.³ Autor uważa, że metody badawcze są to sposoby zaplanowania i realizowania procesu badawczego. Stoi na stanowisku, że metoda jest zależna od problematyki, czyli musi być plastyczna, uległa wyobraźni badacza, a także adekwatna do hipotezy roboczej. Do powyższej definicji odwołuje się także T. Pilch⁴ oraz Mieczysław Łobocki, który dodaje, że »metody badań rozumiane są jako ogólne, niedostatecznie uszczegółowione sposoby dochodzenia do uzasadnionych i sprawdzonych twierdzeń na temat zjawisk i procesów dydaktyczno – wychowawczych«.⁵

Reasumując rozważania na temat metod badania naukowego można powiedzieć, że są to określone, celowe, planowe, obiektywne, dokładne i wyczerpujące sposoby poznawania wybranego wycinka rzeczywistości.

Wśród różnorodności podziału metod stosowanych w pedagogice, według T. Pilcha wyróżnia się następujące metody badawcze:

- Monografię instytucji
- Eksperyment pedagogiczny
- Metodę indywidualnych przypadków
- Metodę sondażu diagnostycznego

Techniki badań – najczęściej – rozumie się, jako »...czynności praktyczne regulowane starannie wypracowanymi dyrektywami, pozwalającymi na uzyskanie optymalnie sprawdzalnych informacji, opinii, faktów«. ⁶ Wśród technik badawczych wymienia się ankiety, wywiady, analizę dokumentów.

Narzędzia badawcze są »...przedmiotem służącym do realizacji wybranej techniki badań«. ⁷

Tradycyjnie pedagogika zajmowała się wychowaniem dzieci. Rozwój społeczny i naukowo-techniczny spowodował, że przedmiot badań pedagogiki uległ poszerzeniu. Współcześnie pedagogika obejmuje także działania wychowawcze nad ludźmi dorosłymi, badając procesy i zjawiska wychowawcze dotyczące człowieka w ogóle, w całości, nie ograniczając się do dzieci i młodzieży.

Jednym z podstawowych pojęć pedagogiki jest wychowanie. Pojęcie to zawiera bogatą i różnorodną treść. Wielu pedagogów przypisuje wychowaniu szerokie znaczenie. Mówi się o wychowaniu jako celowym i świadomym procesie oddziaływania, a jednocześnie wskazuje na wychowanie, jako efekt pewnego działania.

Mówiąc o nauczaniu mamy na myśli nie tylko działalność nauczycieli, lecz także bezpośrednio od niej zależną działalność uczniów, tj. uczenie się. Nauczanie, realizowane jest nie tylko w instytucjach dydaktyczno-wychowawczych, ale wszędzie, gdzie zachodzi społeczna potrzeba przekazywania pewnego sposobu wiadomości, umiejętności i sprawności jednostce lub grupie ludzi w celu przygotowania ich do pełnienia określonych zadań. Podobnie jak wychowanie, ma ono charakter historyczny.

Mówimy także w języku codziennym, iż nauczanie jest kierowaniem rozwojem jednostki od niewiedzy do wiedzy możliwie najpełniejszej. Poprzez nauczanie wyposażamy uczniów w wiadomości, umiejętności i nawyki. Przygotowujemy, w oparciu o wiedzę teoretyczną, do działalności praktycznej. Bliskim pojęciu nauczania jest kształcenie, coraz częściej rozumiane łącznie, tzn. nauczanie i uczenie się. Rezultatem procesu kształcenia jest wykształcenie. Z punktu widzenia przyswojonej wiedzy i umiejętności wyróżniamy kształcenie ogólne i specjalistyczne, czyli zawodowe.

Pedagogika zajmuje się więc całością zjawisk wychowawczych, tzn. warunkami, w których one przebiegają, celami, którym mają służyć, treścią działalności wychowawczej i metodami, które mają jej zapewnić skuteczność. Należy podkreślić, że pedagogika nie tylko obserwuje i analizuje istniejącą rzeczywistość, ale projektuje jej przekształcenia oraz proponuje

sposób realizacji tych przekształceń. Istnieje ściśle współdziałanie między teorią i praktyką pedagogiczną. Jest to bowiem dyscyplina teoretyczna i praktyczna.

Pedagogika zajmuje się procesami wyższego rzędu, tj. zachodzącymi między świadomością nauczyciela wychowawcy a świadomością ucznia – wychowanka. Jest to jedna z podstawowych różnic, które zachodzą w innych procesach np. technologicznych, przyrodniczych, fizycznych. Tam z jednej strony występuje świadomość człowieka kierującego danym procesem, a z drugiej jest przedmiot martwy, ewentualnie żywy, ale nie na poziomie rozwoju świadomości ludzkiej. W tych dyscyplinach zapis praw naukowych można zawrzeć następująco: Jeżeli A to B, np. jeżeli zwiększa się ciśnienie to maleje objętość i odwrotnie, inny przykład – jeżeli rodzice posiadają grupę krwi »O« to dziecko, które się urodzi będzie posiadało także grupę »O«.

Pedagog, w odróżnieniu od przedstawicieli nauk przyrodniczych czy technicznych, ma określone trudności w formowaniu i przewidywaniu ostatecznych efektów. Wynika to z ograniczonych możliwości wywołania pożądanych procesów w świadomości wychowanka. Trudności w ustaleniu prawidłowości w pedagogice wynikają także z nieostrości pojęć, którymi się posługuje. Są kłopoty w ustaleniu zakresu treści »dobry człowiek«, »sprawiedliwy wychowawca«, »wysokie morale nauczyciela« i inne. Ale historia wychowania przypomina nam, że próbując określić cele wychowania w sposób dokładny i precyzyjny, popełniamy błąd zwykłej indoktrynacji. Zbytняя precyzja celów wychowania i bezwzględne dążenie do ich osiągnięcia przekształca wychowanie w tresurę. Przypomnieć tutaj można wychowanie spartańskie czy pedagogikę faszystowską. Naturalnie, nie wolno popaść w skrajność drugą i w ogóle zrezygnować z ustalania celów wychowania.

Inaczej wygląda zapis praw naukowych w pedagogice. Jeżeli A a, b, c, d, ... u to najprawdopodobniej B. Występują pewne prawidłowości, ale nie zawsze możemy przewidzieć efekty końcowe.

Przypisy

- [1] T. Pilch, T. Bauman, *Zasady badań pedagogicznych*, Warszawa 2001, s. 71.
- [2] Podają za A. Kamiński, *Metodologia pedagogiki społecznej*, Wrocław 1974, s. 92.
- [3] A. Kamiński, *Metoda, technika, procedura badawcza w pedagogice*, Warszawa 1972, s. 37.

- [4] T. Pilch, Zasady badań pedagogicznych, Warszawa 1998, s. 41.
- [5] M. Łobocki, Metody badań pedagogicznych klasy szkolnej, Lublin 1973, s. 13.
- [6] T. Pilch, T. Bauman ... op. cit., s. 80.
- [7] Tamże.